

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

D. M. Sultanhulov

STRATEGIC DIRECTIONS FOR PROVIDING ECONOMIC AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

У статті визначено стратегічні напрями забезпечення еколого-економічного розвитку національної економіки. В процесі дослідження виявлено, що держава в особі органів державної влади залишається основним інститутом-регулятором у сфері узгодження екологічних та економічних процесів. Доведено, що галузева структура та структурні технологічні зміни в національній економіці є дуже важливим з точки зору забезпечення еколого-економічного розвитку. Державне регулювання еколого-економічним розвитком національного господарства в стратегічній перспективі має бути спрямоване на становлення екологічної економіки.

The article defines the strategic directions of ensuring the ecological and economic development of the national economy. In the course of the research, it was discovered that the state represented by the state authorities remains the main regulator in the field of harmonization of ecological and economic processes. It is proved that the branch structure and structural technological changes in the national economy are very important in terms of ensuring ecological and economic development. State regulation of the ecological and economic development of the national economy in the strategic perspective should be directed towards the establishment of an ecological economy.

Ключові слова: еколого-економічний розвиток, економічна система, ресурсоощадність.

Key words: ecological-economic development, economic system, resource saving.

Постановка проблеми. Концепція сталого розвитку нині є одним із найбільш популярних та авторитетних наукових обґрунтувань цивілізаційного поступу. Вона охоплює широке коло проблемних питань взаємодії екологічної, економічної й соціальної сфер. Порівняно з цілями сталого розвитку більш конкретним дослідницьким ракурсом є вивчення взаємодії екологічних та економічних процесів. Таку взаємодію цілісно відображає термін «еколого-економічний розвиток». Його зміст у вітчизняній науці розкритий недостатньо, що є суттєвим недоліком, адже науково обґрунтована стратегія забезпечення еколого-економічного розвитку могла б бути дієвою для українського суспільства. Її реалізація сприяла б виходу національної економіки з перманентного стану затяжних трансформацій, будучи новітнім концептом інноваційного розвитку на довгострокову перспективу.

Тому питання методології і практики державного регулювання еколого-економічним розвитком на рівні країни та регіонів, особливо у фокусі розвитку національного господарства, є дуже актуальним.

Основою для вирішення поставленого завдання є дослідження та розробка стратегічних напрямів забезпечення еколого-економічного розвитку національної економіки та відповідних еволюційних змін в структурі її національного господарства.

Метою статті є дослідження стратегічних напрямів забезпечення еколого-економічного розвитку для визначення пріоритетів державної політики в забезпеченні рівноважного та ресурсоощадливого розвитку національної економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вчених, які займалися вивченням проблем еколого-економічного розвитку, державного управління та регулювання еколого-економічними процесами, структурних змін в економіці, можна виділити таких зарубіжних авторів: Ф. Алкок, Е. Бейкер, Дж. Берг, Б. Гіддінгс, С. Гільюм, Н. М. Діксон, С. Доверс, С. Ейдж, Д. У. Кеш, В. К. Кларк, Р. Костанза, В. Лаферті, М. Меллор, М. Редліффіт, К. Фолке, Б. Хопвуд та ін.

Серед вітчизняних науковців варто виділити таких авторів, як: В.Гальчинського, В.Гесця, Я.Дьяченка, М.Єрмошенка, С.Єрохіна, В.Черняка, В.Шевчука, І.Штулер. Саме їх праці здійснили значний вклад в формування теоретичного і практичного базису дослідження еколого-економічного розвитку національного господарства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на поширення практики дерегуляції підприємництва й інших ринкових процесів, а також децентралізацію державного управління, держава в особі органів державної влади залишається основним інститутом-регулятором у сфері узгодження екологічних та економічних процесів. Тому питання дослідження та розробка стратегічних напрямів забезпечення еколого-економічного розвитку національної економіки потребують негайного вирішення та впровадження.

Виклад основного матеріалу. Найбільш гострі проблеми еколого-економічного розвитку та становлення екологічної економіки в Україні є об'єктом дослідження в працях українських науковців. Водночас бракує цілісних концептуально логічних напрацювань із цієї тематики. Завдання даної статті покликане узагальнити наявний у вітчизняній науці доробок на тематику сталого розвитку, екологічної політики, економічного зростання, адаптувати новітні ідеї зарубіжних науковців у сфері регулювання еколого-економічним розвитком та становлення екологічної економіки, а також врахувати пропозиції щодо удосконалення цієї концепції.

Фахівці у своїй більшості говорять про низький рівень ресурсоощадливості національної економіки, тобто про її високий рівень ресурсомісткості. Ефективні структурні зміни з формуванням економіки на екологічних засадах, незважаючи на сучасні проблеми, можуть стати для України шансом виходу з затяжної кризи.

Україна здатна вивести на загальносвітовий рівень будь-яку галузь чи сектор діяльності, незважаючи на те в якому запущеному стані вона перебуває, зазначає Шевчук В.Я. Наразі для виходу на конкурентоспроможний рівень Україні потрібні спеціалісти. Невистачає тільки стартового інвестиційного імпульсу.

Критерієм для визначення пріоритетності має стати спроможність до зростання ВВП, створення продукції, що є імпортозамінною та яке є експортоспроможною, а не існуючий рівень розвитку сектору чи галузі [7, с. 7].

Аналіз галузевої структури та розподілу економіки та її структурних технологічних змін є дуже важливим з точки зору забезпечення еколого-економічного розвитку. Акцентування уваги на національних чи регіональних особливостях дозволяють виявити сутю галузеві ознаки у використанні природно-ресурсного потенціалу. Але наступним кроком має стати порівнянням основних макроекономічних показників: валового внутрішнього продукту, національного доходу, інфляції, курсу основних валю тощо.

Ще в 2015 році Кабінетом Міністрів України були затверджені основні прогностичні показники економічного та соціального розвитку України на 2017–2019 рр. [1]. Проте варто звернути вагу на те, що по екологічній складовій не було враховано жодного показника. Урядом прогнозується, що економіка України буде розвиватися за одним з визначених сценаріїв.

Розглянемо основні прогностичні макропоказники, які роковують економічний й соціальний розвиток України на 2018–2019 рр. (табл. 1). На цей період програмою було передбачено два сценарії розвитку. Проведений аналіз даних, наведених в табл. 1 засвідчує те, що прогнозовані сценарії соціально-економічного розвитку є дуже обережними. По відношенню до попереднього року передбачається зростання цін в діапазоні 10,4–12,6 %, середньомісячна заробітна плата зростає 3,7–0,7%, безробіття теж зростає до 9,2–10,2%.

У 2018 р. передбачено зростання середньомісячної заробітної плати на 4% і на 2,2% згідно обох сценаріїв розвитку. У 2018–2019 рр. передбачається зростання ВВП в діапазоні 3–4%.

Таблиця 1.
Основні прогностичні макропоказники економічного й соціального розвитку України на 2018–2019 р.р.

	Найменування показника	Роки (прогноз)			
		2018		2019	
		Сценарій 1	Сценарій 2	Сценарій 1	Сценарій 2
1	ВВП номінальний, млрд грн	2888,1	2854,6	3183,1	3154,6
	відсотків до попереднього року	104	103	104	103
2	Індекс споживчих цін:				
	у середньому до попереднього року, відсотків	107,5	109,2	105,5	107
3	Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), %	105,9	106,7	104,7	105,3

4	Прибуток прибуткових підприємств, млрд. гривень	626,8	556,6	707,5	630,9
5	Фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців, млрд. гривень	731,7	710,3	795,7	769,4
6	Середньомісячна заробітна плата працівників, брутто:				
	номінальна, гривень	6220	6105	6867	6713
7	номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, відсотків до попереднього року	104	102,2	104,6	102,8
8	Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15—70 років, млн. осіб	18,5	18,2	18,6	18,4
9	Рівень безробіття населення у віці 15—70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до економічно активного населення відповідного віку	8,4	9,5	7,7	9
10	Продуктивність праці, відсотків до попереднього року	102,3	101,7	103,4	101,9
11	Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн. доларів США	-2461	-1283	-3269	-1639
12	Експорт товарів і послуг:				
	млн. доларів США	67 162	62 940	74 570	69 780
	відсотків до попереднього року	111,8	110,5	111	110,9

Розмір валового внутрішнього продукту за останні досліджувані періоди є нестабільним. Це обумовлено несприятливими подіями, що відбуваються в Україні з кінця 2013 року. І саме вони значно вплинули на макроекономічну ситуацію. У результаті у 2016 році національна економіка отримала розмір ВВП, що відповідає рівню 2005-2006 років. Однак, за прогнозними оцінками Уряду передбачається зростання даного показника. В той же час, такий рівень розвитку національної економіки є тим шансом, що сприятиме стимулюванню нового якісного підходу до формування ВВП з вектором на побудову економіки з екологічним акцентом.

Забруднення навколишнього природного середовища є результатом діяльності промислового виробництва. Зростання негативних екологічних впливів на навколишнє середовище, а також порушення екологічно встановлених норм – все це обумовлено недосконалою нормативно-правовою базою еколого-економічного становлення національної економіки. В Концепції, що має бути основоположною для розвитку національної економіки, має бути ідея, енерго- і ресурсоощадливості промислового виробництва [2, с. 348].

Тому, на державному рівні необхідно розробляти та впроваджувати стратегічні напрями, котрі б визначали нормативно-правові, економічні, інформаційні та інституціональні засади регулювання виробництва щодо поводження з відходами.

Також в основі новітньої Концепції має базуватися стимул екологічного підприємництва. Для різних регіонів мають розроблятися спеціальні програми поводження з відходами в залежності від галузевої специфіки цього регіону. Галузева структура економіки вимагає прийняття різних програм еколого-економічного розвитку. Ідеальним варіантом вирішення цього питання має бути модель співпраці, що базується на державно-приватному партнерстві.

Таблиця 2.
Структура відходів за видами економічної діяльності за 2005-2016 роки, %

Роки	Усього	Економічна діяльність підприємств та організацій	Сільське, лісове та рибне господарство	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	Переробна промисловість	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	Будівництво	Інші види економічної діяльності	Домогосподарства
2005	100,0	100,0	8,0	1,3	84,5	0,4	1,9	2,5	1,5	-
2006	100,0	100,0	10,8	1,1	84,8	0,9	1,4	0,2	0,8	-
2007	100,0	100,0	8,7	0,8	87,8	0,4	0,1	0,1	2,2	-
2008	100,0	100,0	9,4	0,7	86,4	0,4	0,1	0,1	2,8	-
2009	100,0	100,0	18,8	1,4	74,5	0,8	0,3	0,2	4,1	-
2010**	100,0	98,4	2,0	75,6	17,8	2,0	0,4	0,0	0,5	1,6
2011	100,0	98,8	2,8	73,8	17,8	2,2	1,6	0,1	0,6	1,2
2012	100,0	98,2	2,3	75,0	17,5	2,2	0,2	0,1	1,0	1,8
2013	100,0	98,0	2,3	76,2	16,6	2,1	0,2	0,1	0,5	2,0
2014***	100,0	98,2	2,4	75,4	18,2	1,7	0,2	0,0	0,4	1,8
2015***	100,0	98,1	2,8	74,5	18,1	2,1	0,2	0,0	0,3	1,9
2016***	100,0	97,9	2,9	73,6	18,2	2,5	0,2	0,0	0,3	2,1

* Джерело: побудовано автором за даними [4]

** До 2010 року наведено дані по відходах I-III класів небезпеки

*** Дані без урахування тимчасово окупованих територій

На ресурсомісткість у промислових видах економічної діяльності впливає інноваційність підприємства. Недостатня інноваційна активність підприємств в тому числі промислових - обумовлена відсталістю економіки України за технологічними укладами.

В таблиці 3 наведена інформація щодо кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації у 2008 – 2016 рр. [6].

Таблиця 3.
Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації у 2008–2016 рр.

Регіон	Кількість підприємств, які впроваджували							
	інноваційні процеси				інноваційні види продукції			
	2008 р.	2012 р.	2014 р.	2016 р.	2008 р.	2012 р.	2014 р.	2016 р.
АР Крим	14	21	-	-	21	14	-	-
Вінницький	34	18	17	12	33	22	19	18
Волинський	11	12	16	9	3	4	5	6
Дніпропетровський	29	33	33	45	37	40	38	42
Донецький	43	46	7	15	43	40	18	13
Житомирський	23	26	18	19	16	17	13	13
Закарпатський	7	5	4	10	8	7	5	6
Запорізький	20	34	37	31	29	43	46	39
Івано-Франківський	26	25	17	12	21	45	36	15
Київський	19	12	21	33	29	21	36	31
Кіровоградський	16	18	9	11	17	19	16	12
Луганський	32	30	3	5	25	17	7	4
Львівський	32	49	49	46	36	43	42	45
Миколаївський	12	27	13	13	18	30	18	11
Одеський	19	22	13	28	21	27	23	18
Полтавський	18	10	13	12	21	15	19	16
Рівненський	13	22	27	16	7	15	4	9
Сумський	19	12	9	18	24	25	23	16
Тернопільський	13	15	13	17	23	23	16	18

Харківський	44	130	137	64	46	66	68	66
Херсонський	15	7	9	8	18	17	17	14
Хмельницький	9	35	11	14	5	25	9	8
Черкаський	14	15	11	11	19	26	22	16
Чернівецький	6	8	10	7	16	12	9	9
Чернігівський	18	12	7	12	23	14	17	11
м. Київ	74	57	110	58	105	72	74	73
м. Севастополь	2	2	-	-	3	5	-	-
Україна	582	703	614	526	667	704	600	529

Джерело: дані Державної служби статистики України.

Як свідчать дані таблиці 2. найбільше впроваджували інновації суб'єкти підприємництва у Харківській, Львівській, Запорізькій, Дніпропетровській областях та м. Київ.

Отже, розглянуті вище особливості галузевої структури економіки України за різними критеріями окреслюють загальні проблеми на шляху еколого-економічного розвитку.

Висновки. Державне регулювання еколого-економічним розвитком національного господарства в стратегічній перспективі має бути спрямоване на становлення екологічної економіки. Полеміка щодо характерних ознак та переваг такої економічної моделі нині є доволі активною у світовій науковій спільноті. Дуже важливо, щоб вітчизняні науковці теж долучались до таких дискусій, адаптуючи прогресивні ідеї до вітчизняних умов економічного розвитку. Україна як держава, що досі перебуває в загрозливих координатах експлуатаційного природокористування, має всі передумови переходу на модель екологічної економіки вже у найближчому майбутньому, базуючись на пріоритетах розвитку альтернативної енергетики, екологічного сільськогосподарського виробництва, туризму і рекреації.

Відповідно до сучасних тенденцій розвитку національної економіки та з урахуванням необхідності дотримання визначених прогностичних сценаріїв розвитку необхідно змінювати підходи до макроекономічної політики з метою забезпечення достойного соціально-економічного розвитку з урахуванням екологічної складової.

Перелік використаних джерел.

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 р. № 558 "Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2017-2019 роки".

2. Брижань І. А. Екологічні проблеми розвитку промислового виробництва України / І. А. Брижань // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2012. – Вип. 3. – С. 347-352.

3. Білоскурський Р.Р. Природно-ресурсний потенціал України у фокусі аналізу стану та перспективи використання / Р.Р. Білоскурський // Український соціум. – 2017. – № 3 (62). – С. 87-99.

4. Валовий внутрішній продукт виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності : Економічна статистика : Статистична інформація : Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vvp_ric/vtr_u.htm (http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vvp_ric/vtr_u.htm).

5. Ветвицький Д. О. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%92%D0%B5%D1%82%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B

Напрями та пріоритети розвитку державної екологічної політики України в умовах глобалізації / Д. О. Ветвицький // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. – 2013. – Вип. 1. – С. 108-121.

6. Кількість підприємств за їх розмірами за регіонами : Багатогалузева статистична інформація / Регіональна статистика : Статистична інформація : Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)

7. Шевчук В. Я. Формування інноваційної моделі сталого розвитку України в посткризовий період / В. Я. Шевчук // Економічний часопис-XXI. – 2010. – № 1-2. – С. 6-8.

References.

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Forecast of Economic and Social Development of Ukraine for 2016 and Main Macroeconomic Indicators of Ukraine's Economic and Social Development for 2017-2019" dated August 5, 2015, No. 558.

2. Bryzhan, I. A. (2012), "Environmental problems of industrial production in Ukraine", *Visnyk Cherniveckoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, vol. 3, pp. 347-352.

3. Biloskurskyj, R.R. (2017), "Natural resource potential of Ukraine in the focus of analysis of the state and prospects of use", *Ukrainskyj socium*, vol. 3 (62), pp. 87-99.

4. State Statistics Service of Ukraine (2008), Gross domestic product by production method and gross value added by types of economic activity, [Online], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vvp_ric/vtr_u.htm.

5. Vetyckyj, D. O. (2013), "Directions and priorities of development of state ecological policy of Ukraine in the conditions of globalization", *Naukovi rozvidky z derzhavnoho ta munitypalnoho upravlinnia*, vol. 1, pp. 108-121.

6. State Statistics Service of Ukraine, Number of enterprises by size by region: Multisectoral statistical information / Regional statistics, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Shevchuk, V. Ya. (2010), "Formation of an Innovative Model of Sustainable Development of Ukraine in the Post-Crisis Period", *Ekonomichnyj chasopys-XXI*, vol. 1-2, pp. 6-8.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2017 р.

(<http://www.poligrafua.net/>)

3751 1838

(<http://www.bigmir.net/>)

Брошу.

ТОВ "ДКС Центр"